

Zveza za tehnično kulturo Slovenije

54. srečanje mladih raziskovalcev Slovenije

ŠTEFAN MODRINJAK

- ŠTAJERSKI PREŠEREN

Slovenski jezik ali **književnost**

Raziskovalna naloga

Avtor: Matjaž Mihael Mars

Mentorica: Barbara Vindiš Štular

Šola: OŠ Tabor I Maribor

Maribor, junij 2020

Zveza za tehnično kulturo Slovenije

54. srečanje mladih raziskovalcev Slovenije

ŠTEFAN MODRINJAK

- ŠTAJERSKI PREŠEREN

Slovenski jezik ali **književnost**

Raziskovalna naloga

Maribor, junij 2020

Vsebina

POVZETEK	4
ZAHVALA	5
1 UVOD	6
1.1 Predstavitev raziskovalnega problema	6
1.2 Predstavitev namena in ciljev	6
1.3 Predstavitev hipotez	6
1.4 Metodologija	6
1.5 Predvideno novo spoznanje	6
2 ŽIVLJENJE ŠTEFANA MODRINJAKA	7
3 MODRINJAKOV JEZIK	14
4 DELO ŠTEFANA MODRINJAKA	19
5 INTERVJU	27
6 DRUŽBENA ODGOVORNOST	31
7 ZAKLJUČEK	31
8 VIRI IN LITERATURA	31

POVZETEK

Raziskovalna naloga predstavlja mnogim neznanega Štefana Modrinjaka (1774–1827), pesnika slovenske predromantike. Raziskal sem njegovo življenjsko pot, analiziral nekaj njegovih pesmi, ki so še ohranjene, pozoren sem bil na značilnosti narečja, v katerem je pisal. Zanimalo me je tudi, ali je v njegovih delih mogoče zaznati vpliv drugih pesnikov. Prav tako sem se osredotočil na nekatere jezikovne in zgodovinske vplive na njegova dela. Primerjal sem Modrinjakovo delo z veliko bolj znanimi deli Franceta Prešerna. Vire sem iskal v javnih in zasebnih arhivih. Uporabil sem metodo raziskovanja pisnih virov in metodo primerjanja, opravil pa sem tudi intervju z gospodom, ki hrani dela Štefana Modrinjaka.

ZAHVALA

Za sodelovanje se zahvaljujem intervjuvancu za opravljen intervju, prav tako za njegovo pomoč pri nastajanju raziskovalne naloge. Za nasvete in strokovno pomoč se zahvaljujem svoji mentorici.

1 UVOD

1.1 Predstavitev raziskovalnega problema

V raziskovalni nalogi bom predstavil življenje in delo Štefana Modrinjaka, nekaj njegovih pesmi ter njegova dela primerjal z deli slovenskega pesnika Franceta Prešerna. Na začetku bom opisal nekatere jezikovne ter zgodovinske vplive na njegovo delo in govorico.

1.2 Predstavitev namena in ciljev

Naloge sem se lotil z namenom, da raziščem, kdo je bil Štefan Modrinjak.

Cilji:

- raziskati in predstaviti življenje in delo Štefana Modrinjaka;
- ugotoviti, od kod poimenovanje za Modrinjaka »štajerski Prešeren«;
- opraviti intervju s poznavalcem/raziskovalcem Štefana Modrinjaka.

1.3 Predstavitev hipotez

H1: Večina ljudi, katerim bom v pogovoru naključno omenil Štefana Modrinjaka, zanj še ni slišala.

H2: Štefan Modrinjak je napisal veliko del.

1.4 Metodologija

V teoretičnem delu sem preučeval pisne vire; raziskoval sem literaturo in zbiral podatke.

V empiričnem delu sem uporabil metodo pogovora z izkušenim človekom (metoda intervjuja).

1.5 Predvideno novo spoznanje

Spoznanje o vrednosti in pomembnosti Štefana Modrinjaka in njegovega dela bo morda pripomoglo k temu, da bodo ljudje v prihodnje njegovemu delu dajali večjo vrednost oziroma sploh vedeli, kdo je bil Štefan Modrinjak.

2 ŽIVLJENJE ŠTEFANA MODRINJAKA¹

Rodil se je 23. decembra 1774 v Središču ob Dravi, trgu ob današnji hrvaški meji, kjer Drava zapusti Slovenijo. Umrl je v starosti 52 let, 8. oktobra 1827, v Sv. Miklavžu.² Modrinjakova družina je imela sloves kar premožnih kmetovalcev. Modrinjakov oče se je posluževal usnjarstva, katero mu je odprlo pot med ugledne tržane. Naposled je tudi postal občinski starešina ter naposled nekajkratni središki župan. Modrinjak je kot sin delovnih staršev bil postavljen v družbo, katera je imela za vrednoto trdo delo ter spoštljivost do sočloveka. Tradicija tržanov ga je silila k samostojnejšemu življenju in svobodnemu razmišljanju.

V reformnem terezijansko-jožefinskem času ter v razkrajajočem fevdalnem okolju so se začele oblikovati Modrinjakove poteze kmečke ali plebejske zavesti, spojene z odporom do privilegijev, gospodujočih slojev. Iz tega lahko sklepamo, da je središko okolje vplivalo na prebujanje njegovega čuta narodne pripadnosti. V času obiskovanja varaždinske gimnazije (1791–1795) se je v njem krepila nacionalna pripadnost in narodna socialna ogroženost.

Razgibano življenje v varaždinski župniji, v katerem se je znašel Modrinjak, se je kazalo v zaostrenih družbenih in političnih nasprotjih. Po smrti absolutističnega vladarja Jožefa II se je začel krepiti vpliv fevdalne aristokracije, hkrati pa se je začel tudi hrvaški narodnopolitični prerod, katerega so netile prej nemške, a zdaj tudi madžarske oblastniške težnje. Življenje v Središču je bilo v neposrednem vplivu hrvaške narodne jezikovne kulture in je vplivalo na rabo domačega slovenskega jezika. To se opazi v listinah, ko jezik niha med slovenskim in bezjaškim jezikom. Vendar ima že ta nekatere vplive, tako štokavščine, kot čakavščine.

V materinem sorodstvu je bilo več šolanih ljudi, poleg duhovnikov jih je bilo več tudi v posvetnih poklicih. Modrinjak se je pričel izobraževati relativno pozno, skoraj pri sedemnajstih letih. V tem času so se na šolanje podali kar trije središki sinovi in so vsi kasneje postali duhovniki. V tem obdobju se je v šolah odpravila jožefinska šolnina.

Na gimnaziji Modrinjak ni bil med prvaki, saj je imel v času šolanja v Središču neredno šolanje. V slovenščini se je prvi dve leti poučeval le verouk, sicer pa je bilo ostalo izobraževanje v latinskem

¹ Življenjepis in delo povzeto iz knjižice Stanka Kotnika in dr. Jožeta Pogačnika, ŠTEFAN MODRINJAK, ob njegovi 200-letnici rojstva, 1974.

² Miklavž pri Ormožu.

jeziku, ki je po jožefinski reformi zamenjala nemščino. Politično se je Hrvaška naslonila na Ogrsko³, naperjena proti centralizmu dunajske vlade. Na ta način se je v šolah pričela uveljavljati tudi madžarščina.

Filozofijo in teologijo je Modrinjak v letih 1795–1800 nadaljeval v Gradcu. To je bil čas z burnimi dogodki v Franciji, Avstriji in Rusiji. Študentska mladina je te dogodke tudi spremljala v živo. Ohranjeni so spomini na zasebne krožke visokošolcev, v katerih so svobodno razpravljali o velikih dogodkih tega časa v ospredju s francosko revolucijo, o domači in tuji politiki, o Kantovi filozofiji in tudi o najnovejših pojavih v literaturi. Domnevamo, da se je v tem času srečeval s slovenskimi študenti, ki so se sestajali na domu nemškega študijskega kolega. Modrinjak je bil med tistimi našimi visokošolci, v katerih je zorela narodno prerodna miselnost in si je oblikovala svoje delovne načrte.

Za Modrinjakov nazorski razvoj je izredno pomembno idejno ozračje tega obdobja v Gradcu in posebej na teološki fakulteti. Vzdušje na fakulteti je še bilo jožefinsko v nasprotju z gimnazijo v Varaždinu. To okolje je Modrinjaka spremenilo v jožefinskega razsvetljenca in versko strpnega humanista, kar mu kasneje prinese ovaduške oznake krivoverstva, liberalizma in prosto razmišljujočega človeka. Že kot študent se je ogrel do del jožefinsko usmerjenih piscev, kot sta bila zgodovinar Štajerske A. J. Caesar in pikri protiklerikalni pesnik Aloys Blumauer, bivši jezuit, ki je umrl v času Modrinjakovega teološkega študija. Prvega nekajkrat citira, pri drugem pa je dobil nekaj pesniških spodbud.

Ko je jeseni 1800 26-letni Modrinjak zapustil Gradec zavedajoč, da svojih duševnih sposobnosti ni zanemaril in da mu bo znanje z nadpovprečnim obzorjem dobra osnova za delovanje med domačimi ljudmi. Na graška študijska spričevala in na pridobljen ugled se je v neki obrambi skliceval še po dvajsetih letih. Veliko nadarjenost in posebno poznavanje zgodovine, latinščine in slovenščine pa navajajo tudi v poznejših predstojniških poročilih. Kljub njegovi fizični čvrstosti in dobrem zdravstvenem stanju se ni dalo slutiti, da je pred Modrinjakom komaj še polovica, to je 27 let življenjske poti, ki se je na sredi tragično prelomila ter končala v izgubljenih iluzijah v osebnotnem in telesnem razkroju.

³ Tukaj moram dodati, da je imela na ta del Hrvaške Ogrska močan vpliv, vse od Kolomanovega zavzetja zgodovinske Slovenije, 1097. leta, ko je na področju Gozda (hr. Gvozd) ta pobil zadnjega hrvaškega (dalmatinskega) kralja Petra Svačića. Z ustanovitvijo Svete zagrebečke slovenske Cerkve, v Zagrebu, leta 1094 je bila, za pozneje došle Hrvate na to področje, politična usoda, vse do pomladi narodov, zapečatenena. Vir: F. Krnjak, Iz preteklosti ..., str. 330.

Modrinjakovo kaplanovanje je bilo sorazmerno kratko. Služboval je nekaj mesecev v Sv. Miklavžu v Ljutomerskih goricah, nato od leta 1801 tri leta v dekanijski župniji Velika Nedelja in še leto dni v sosednji župniji Ormož. Veljal je za zelo dobrega in prizadevnega dušnega pastirja, ki ga je dekan uvrstil v boljšo tretjino dekanijske duhovščine. Modrinjak je bil vnet pri oskrbovanju revežev in bolnih ljudi.

Po petih letih kaplanovanja se je Modrinjaku ponudila priložnost za samostojno službovanje, ki jo je tudi izkoristil. 1805 je bil poslan za provizorja k Sv. Tomažu pri Ormožu. Naslednje leto se je na prigovarjanje in s posebnim dekanovim priporočilom prijavil za to prosto mesto, izdelal elaborat ter postal župnik.

Po devetih letih se je selil le še enkrat: 1814, ko se je zaradi gospodarskih razlogov odločil za zamenjavo z miklavškim župnikom. Modrinjak je začutil kmečko naravo obdelovanja zemlje, saj je bil kmečkega porekla. Pri Sv. Tomažu je živel s pičlimi prihodki in dohodkom iz verskega sklada. Župnijsko posestvo je bilo lepo, vendar zanemarjeno. Upal je, da bo posestvo dajalo več. Župnija mu ni bila tuja, saj je v njej že služboval kot kaplan. Na tej zadnji postaji je preživel svojih zadnjih trinajst let ali ravno pol časa duhovniškega službovanja.

Modrinjak je bil vpet v duševni in življenjski lok z rastjo z intenzivnimi načrti in upi v intimni osebni rasti, eksistenci, kulturno ustvarjalni in narodno prerodni želji, katerim je sledil tragičen preves z rezkim spustom v začarano osamljenost, črnogledo zagrenjenost, kljubovalen odpor in končni obup. Umril je za posledico kapi v 53. letu starosti. Smrt je bila za Modrinjaka odrešitev iz brezizhodne življenjske stiske, ko je bil do kraja sprt z okoljem in razmerami. Umikal se je v alkoholno omamo, ki mu jo je na koncu nudilo le še žganje. Takšen način osebnega razvoja je bil rezultat spleta različnih silnic od značajskih do družbeno političnih z močnimi konfliktnimi križanji.

Modrinjakovo pesniško delo se je gibalo med zavestnim ustvarjanjem višje vrste z vidnim oblikovalnim naporom in med preprostemu okolju všečnim neizbirčnim zbadljivo-šaljivim rimaanjem prigod vsakdana. Njegovo delo je bilo omejeno na ustno in rokopisno širjenje in tudi zaradi ovir jezikovnega izražanja. Njegovo delo ni doživelo posebne spodbude odmevnosti, še zlasti ne v svojih boljših delih. Modrinjak je edini med tedanjimi pomembnejšimi pesniki, ki se ni mogel predstaviti s kakšnim objavljenem besedilom, čeprav si je tega na tihem želel. Zelo vneto je pošiljal svoja dela Primčevemu krogu v Gradec. Nekatere njegove popevke so že zgodaj prešle

med ljudski pevni repertoar. To so bile v panonsko govornico preoblikovane stvaritve. V času Modrinjakovega življenja je bila edino natisnjena *Popevka od pet pijanih bab* v prekmurski knjižici Starišinstvo i zvačinstvo 1807. Njen izvor je bil zakrit in odkrit šele v novejšem času. Zaradi posebnih okoliščin se je popevka bolj širila na hrvaškem kot na slovenskem govornem področju. Petnajst let po Modrinjakovi smrti ob prvi javni omembi so objavili, sicer Kremplovi v Grazer Zeitung (1842, št. 124), da je Modrinjak izvrsten slovenski pesnik. Dajnko pa je v svoji rokopisni kroniki velikonedeljske dekanije zapisal pripombo, češ da za njegovo pesniško delo ni nobenega dokaza.

Akciji narodnega preporoda za organiziranje in kultiviranje knjižnega jezika na vzhodnoštajerskem ozemlju, kateri se je Modrinjak v upanju zavzeto pridružil, je obtičala in zamrla že na samem začetku, da bi pripravili osnove za književno delovanje. Ne dovolj raziskana »svetourbanska« akademija, je dobila ime po kraju oblastno dovoljenega ustanovnega shoda Sv. Urbana v Destniku pri Ptujju. Šlo je za delovno skupino devetih duhovnikov mariborskega okrožja, katere jedro so sestavljali bivši graški študentje. Eminentno družbo je vodil mariborski kaplan Narat.

Kaj je v tej skupini zagovarjal Modrinjak v skupnem prizadevanju, ni poznano. Ve pa se, da je bil širši teoretični načrt z nacionalno ortografijo in tudi slovnico poleg nemško-slovenskega slovarja sprejet na njegovo pobudo. Narodni črkopis so dobili z vzporednim sistemom po vzgledu bohoričice, a z današnjo nemško pisavo glasov **c**, **z** in **s** in za šumnike dodanim **h**. S tem predlogom so za nekaj let prehiteli enak predlog patriarha slavistike Dobrovskega, ki si je želel približanje slovenske pisave češki. Ta se napačno navaja kot kajkavsko-hrvaški, s pridržkom, da je potrebno vzeti tudi Modrinjakovo navedbo, da gre za njegov osnutek, ker je sam uporabljal kajkavsko grafiko.⁴ (Če smo ugotovili, da je Modrinjak pisal v panonski slovenščini, z madžarskim črkopisom, potem ne more držati ta stavek, da je uporabljal kajkavsko grafiko. Seveda sta to Kotnik in Pogačnik zapisala. Drži pa ne, kajti vse izhaja iz povsem druge teorije, ki je bila pač in je še danes takšna).

Člani skupine, v kateri so bili poleg Prlekov še pripadniki drugih štajerskih narečij in celo tudi Ljubljčan so zavzeli stališče o samostojno oblikovanim »narodnim« črkopisom z določenim odmikom od osrednjeslovenske pisne tradicije. Razlike se niso dale premostiti, kar je bil vzrok, da

⁴ Vir: Š. Modrinjak, str. 14.

se družba tudi po letu dni pod vodstvom vzhodno naravnanega Jaklina ni več zbrala. Da so se jim »zamešali jeziki«, je Modrinjak kasneje (v pismu Cvetku 1811) naglasil s prisposodbo: Vse prizadevanje je razpadlo kakor babilonski stolp. Povedno tudi za današnji čas!

Tako so nastala različna žarišča z regionalnimi separatizmi. Ljubljansko središče se ni zavedalo svoje osrednje povezovalne vloge. Modrinjak je oporekal Naratu in njegovim podpornikom bolj zahodni, tradicionalni jezikovni usmeritvi in se sam zavzemal za samostojno vzhodnoštajersko pot, oprto na hrvaško kajkavsko ali še na katero drugo tradicijo. Blizu mu je bila osnova iz domače središke govornice in varaždinskega šolanja. V tem je videl čistejši in predvsem širši slovanski značaj. Zagovarja naziv **slavisch** proti Naratovemu tedaj običajnemu **Wendisch**. Razkola niso premagali, saj je vsak zagovarjal svoje stališče. Iz nekega kasnejšega sporočila pa sklepamo, da je Modrinjak poleg Jaklina delal zase naprej, ker je bil gotovo eden od dveh župnikov v ljutomerskem okolišu, ki da sta izdelovala slovarje in slovnice.

Modrinjak je bil prizadet in vznemirjen zaradi neuspeha v zastavljenih ciljnih skupne akcije. To razberemo iz dveh ohranjenih odmevov: iz pesmi **Molitva na Božico Slovenko**, nastale najpozneje 1810 in po Modrinjakovem odzivu na načrte Primčevega graškega slovenističnega društva v letih 1810–1813. Zavedal se je svoje osamljenosti, ko so se vrste zavzetih prijateljev vse bolj redčile, ko so se umikali. Dobil je občutek nemoči in malodušja.

Modrinjakove »Molitve« predstavljajo razsvetljensko-prerodno misel o odrešilni moči in nujnosti kulturnega dela za narodni obstoj in razvoj s pozivom izobražencem (duhovnikom), da se zavzamejo za dejavno narodno-kulturno ozaveščanje. Ta misel je zaživela v Panoniji v 9. stoletju pod vplivom Cirilovega in Metodovega kulturnega poslanstva, ki sta bila na vseh straneh in ravneh protestno soočena z neprizanesljivostjo socialno-političnih, moralnih in kulturnih razmer v »slovenski nevolni domovini«, to je na Slovenskem in pri drugih tlačenih avstrijskih Slovanih.

Iz »Molitve«, pesniških besedil tistega obdobja se bo morda dalo kdaj odkriti tudi kakšno neposredno vzpodbudo (neuspeh priprave za ustanovitev filozofskega liceja v Mariboru v letih 1801–1811 z morebitno »stolico« za slovenščino), vendar jo zaradi zgodnejšega nastanka ni mogoče postavljati v odvisnost od Primčevega delovanja in še manj od Vodnikove Ilirije oživljene, ki je izšla vsaj leto kasneje 1811 in to ravno v času prepisa Modrinjakove Molitve, ki so takrat prispele v ljubljanski prerodni krog izobražencev. Modrinjak jasno zapoveduje, da si bo treba

nacionalni kulturni in z njim povezani socialni napredek izbojevati proti gospodujočim Nemcem in Madžarom, kar nam predstavlja Modrinjaka za brambovsko angažiranega pesnika.

V upanju uresničitve v Molitvi izražene narodno prerodne ideje je Modrinjaku pomenil že omenjeni Primčev veliki trud za ustanovitev organiziranega štajerskega slovenističnega središča v Gradcu. Obojestranski interes je razvil živahne stike vseh vrst, od osebnih in pismenih z informiranjem, izmenjavo izkušenj, pogledov ter raznega gradiva. Na ta način je s Primčevim posredovanjem Modrinjak postal poznan kot »veliki častilec našega jezika« ljubljanskemu krogu, Kopitarju na Dunaju in celo Dobrovskemu v Pragi. Neposrednih stikov omenjeni niso imeli.

Modrinjakova in Jaklinova volja po obnovitvi slovensko-graške akademije je sicer naletela na odobravanje posebno pri Primcu. Njuno prepričanje o ugodnem trenutku bi mogli povezovati celo s sočasnimi uradnimi pripravami, da bi se v Mariboru ali Ptujju ustanovil licej, ki bi dajal slovenske kandidate za duhovniški poklic.

Dolenjec Primc kljub prizadevanju, da bi skupni slovenski knjižni jezik bil zasnovan z razumnim upoštevanjem vseh glavnih narečij, predvsem še v besedišču, ni bil pripravljen pritegniti Modrinjaku in njegovim »hrvaškim« jezikovnim in pravopisnim stališčem in je zato javno zavrnil predlagano nedognano varianto kajkavske pisave.

Modrinjak je s pesniškimi prispevki zalagal Primčevo društvo, ki jih je marljivo pošiljal najvnetežjemu sodelavcu krožka Francu Cvetku, ki je bil osebna zveza med Gradcem in Slovenskimi goricami. S petnajst let mlajšim bogoslovcem z Dornave pri Ptujju, ki se je tudi sam poskušal s pesnikovanjem, se je Modrinjak najtesneje zblizal. Iz prijateljstva mu je za novo leto 1813 – njegovo zadnje študijsko leto – posvetil pesniško poslanico s kitičnim akrostihom ZVETKO, v kateri je pozdravil graške preroditelje in ostro obsodil narodno nezvestobo z zaničevanjem domačih kulturnih vrednot. S tem manifestom je potrdil narodno zavest, ki jo je prvič izpričal pred desetimi leti v Ormožu, kjer je z izgovorom preobilnega dela opustil nemške pridige in izzval protest mestnega zastopstva.

Primčeva obolelost leta 1813 in s spremembo političnih razmer po koncu »konkurenčnih« Ilirskih provinc je graško prerodno središče doživelo svoj konec. Prav tako se je istega leta zaključilo Modrinjakovo kulturno snovanje. Nanj so se zgrnili usodni nevšečni vplivi. Osebno ravnotežje se mu je pričelo nevarno rušiti. V njem se je porodila resnična želja po »pravi« ljubezni in s tem

kršenjem celibata. Prihajal je v navzkrižje z okoljem, v katerem je živel. V ospredje stopajo spori z njegovimi kaplani, kar se sprevrže v boj za njegovega pomočnika.

Začutil je, da ga spodrivajo z njegovega položaja duhovnika. Usoden preobrat je bil za Modrinjaka, da so ga predstojniki leta 1814 preselili v miklavško župnijo, kjer naj bi uredil zanemarjeno župnijsko posest. Čeprav je bil poznan kot dober gospodar in organizator, je pričel zanemarjati duhovniške obveze. Vse to je rojevalo napete odnose med župnijsko srenjo in praznoverstvom. Modrinjak je bil izredno koleričen, temperamenten in samosvoj, težje prilagodljiv in ni več učinkoval pomirjujoče. Njegov značaj ga ni več obvaroval pred stanovskimi tovariši in celo pred nedavnimi prijatelji. Njegova dobrovoljna družabnost se je vse bolj umikala razdražljivosti in nezaupljivosti.

V nekaj letih je Modrinjaku uspelo z delavnostjo in zagnanostjo obnoviti poslopja in zemljišča miklavškega posestva. Slabih gospodarskih razmer z nerodovitnimi letinami pa ni uspel premagati. Pollaščala ga je obsedenost, ki ga je silila k vse hujšemu stiskaštvu, in občutek, da se je vse zarotilo proti njemu. V postopnem krušenju mladostnih idealov in načrtov ga je razočaranje moralno spodneslo. Brezizhoden krog je sklenil v alkoholu in posledično v bolezni.

Zadnja Modrinjakova leta so bila namenjena le preživljanju, kakor je razbrati iz pretresljivih in skopih poročil predstojnikov, ki neprizanesljivo govorijo o telesnem in moralnem propadanju. Čedalje bolj sovražno okolje je Modrinjak pomirjal s skrajnim asketskim gospodarskim odnosom, vse drugo je zanemarjal ali opuščal, tako da se je postavilo vprašanje njegove odstavitve. V začetku leta 1827 mu je ponovno grozil suspenz, vendar so to preprečili župljani. Komaj pol leta zatem pa je nepreklicni odpoklic preprečila njegova smrt.

Usoda ni bila mila do Modrinjakove zapuščine. Od Stanka Vraza naprej, ki jo je v svoji zbirki Gusle in tambure leta 1845 širše predstavil javnosti, se postavlja trditev, da je odpadniški uradnik pri zapuščinskem popisu 1827 leta namensko uničeval njegove spise in med njimi tudi večino njegovih pesmi. Po drugih navedbah v Slekovčevi kroniki Sv. Miklavža zasledimo, da je mnogo Modrinjakovih knjig in spisov šlo v pogubo pri požaru njegove rojstne hiše, v kateri je hranil zapuščino njegov brat.

Največ pesmi se je ohranilo v izvorni rokopisni pesmarici, ki jo je Modrinjak izročil svojemu nečaku, nasledniku domačije v Središču, in se je tako ohranila. Sodeč po začetni tematski urejenosti si je Modrinjak pesmarico omislil šele, ko se mu je nabralo že nekaj del. Pozneje je dopisoval nove

do leta 1813, ko je prenehal z vpisovanjem. Poznani so tudi prepisi Modrinjakovih pesmi – vsi potekajo od njegovega prijatelja Cvetka, ki mu je svoje stvaritve izročal ali pošiljal Modrinjak sam. Zaključek Modrinjakovega pesniškega ustvarjanje sovpada z letnico 1813, po tem letu ni bilo pesništvo več njegova glavna literarna dejavnost. Tega leta je Modrinjak prevzel zanemarjeno župnijo z zanemarjenim gospodarstvom. Z vso vnemo in energijo se je posvetil njeni obnovi.

Pa še nekaj besed o Modrinjakovi rokopisni pesmarici. Iz nje je bilo iztrganih nekaj strani. Vsestranske primerjave pokažejo, da nam ostajata neznani samo dve krajši pesmi ali celo ena – basen o bolnem levu, ki jo omenja Vraz. Iz kakšnih nagibov so bili listi iztrgani, se ne moremo opreti na nobeno trditev, saj so v pesmarici ostali tako skrajno odkritosrčni osebnoizpovedni ljubezenski verzi kot tudi ostri narodnobuditeljski.

Mimo zvezka se je ohranilo še nekaj izvirnih rokopisov cerkvenih pesmi, katerim nastanka ne moremo časovno določiti. Te zvrsti Modrinjak ni vpisoval v pesmarico. Lahko pa sklepamo, da je jedro Modrinjakovega pesniškega ustvarjanja ostalo ohranjeno, pa čeprav je del njegovega ustvarjanja izgubljen. Njegov pesniški opus je bil zmeren, ki pa ni v nasprotju s tedaj običajnimi normami, saj npr. tudi število Vodnikovih izvirnih verzov ne presega količine znanih Modrinjakovih, ki pa so povrh večji del daljši. Po vsem sodeč je bilo Modrinjakovo najplodovitejše pesniško obdobje med tridesetim in štiridesetim letom, ko je samostojneje živel pri Sv. Tomažu.

3 MODRINJAKOV JEZIK

Modrinjaka danes prištevamo kot pripadnika panonske narečne skupine, v katero je spadalo, s podobnim govornim oblikoslovjem, bezjaško (od druge polovice 19. stoletja naprej t. i. kajkavsko), prleško in prekmursko narečje. Karel Glaser je v svoji Zgodovini slovenskega slovstva, slovenščino razdelil na osem narečnih skupin (ogrsko-panonsko narečje ali prekmurščina, kajkavsko ali hrvaško-slovensko narečje in ostala štajerska narečja. Nato sledijo koroško, gorenjsko, dolensko, kraško-primorsko in benečanska narečja). Današnja narečna delitev ni

bistveno drugačna. Le da smo Slovenci, po vstopu v (drugo) Kraljevino SHS⁵, panonsko skupino bezjaških (t. i. kajkavskih) Slovencev, kar tako prepustili Hrvatom.

Zaradi povsem drugačnih kulturnozgodovinskih, kot teritorialno-političnih razmer, so Štajerci ostali zunaj kranjsko/slovenskih načrtov nacionalnega pravopisa. V ta namen je bila na Štajerskem, leta 1803, v kraju Sv. Urban, danes Desternik, ustanovljena svetourbanska akademija. To je sestavljalo devet duhovnikov, med njimi je bil tudi Štefan Modrinjak. Njihov namen je bil, da uveljavijo "naš jezik". Ta družba je delovala kratek čas. Tukaj je Modrinjak predstavil svoja pravopisna načela. Ta je povzel iz bezjaškega (kajkavsko-hrvaškega⁶) načina pisanja.

Modrinjak se je v svojih pesnitvah izražal v jeziku panonskih Slovencev. V tem času je že bila panonska slovenščina prežeta s štokavščino kot čakavščino, kmalu po propadu ilirizma⁷ pa že najdemo novi jezikovni termin – kajkavščino. To nam potrjuje vir, ki je sicer brez znanstvenega dokaza, vendar je dejansko dokazljiv. O tej problematiki je duhovnik svetobolfenske župnije (Kog), Ivan Zadavec, zapisal leta 1915 v župnijsko kroniko, da so Medmurci (Medžimurci) Slovenci in kajkavci (takrat so že uradno uporabljali ta termin – kajkavci). Da v tem času še nimajo svojega knjižnega jezika, kljub velikemu trudu. Krivda je v tem, ker spadajo v zagrebško nadškofijo, iz katere dobivajo duhovnike, ti pa učijo in vsiljujejo ljudem štokavski jezik, katerega pa Medmurci ne razumejo. Skratka Modrinjak je pri pisanju uporabljal nekaj madžarščine (madžarski črkopis, kot tudi besede, ki jih uporabljajo v Središču, npr. bolont⁸, hamok⁹, fele(a)¹⁰, šereg¹¹, kajer¹², kefa¹³ itd.), nemščine in pa seveda kajkavščine (panonske slovenščine), ki pa je že tu in tam prežeta s štokavščino¹⁴. Ti besedni elementi, razen panonske slovenščine, niso usodno vplivali na pesnikov opus. Kljub bivanju, v času šolanja, v sosednjem Varaždinu, se Modrinjak ni "navlekel hrvaščine" (katero mu nekateri podtikajo, prav tako Središčanom), marveč je pisal v

⁵ Prva se je imenovala Kraljevina Slovencev, Hrvatov in Srbov in druga, ustanovljena dober mesec dni pozneje, Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, ko se je združila s Kraljevino Srbijo.

⁶ Takšna terminologija se ponavlja vse od druge polovice 19. stoletja.

⁷ Kot gibanje je bilo prepovedano leta 1843, vendar je živelo vse do marčevske revolucije.

⁸ Bedak.

⁹ Peščena zemlja, navadno je bila prisotna ob rečnih lokah.

¹⁰ Vrsta.

¹¹ Trop, množica.

¹² Krušnik, bisaga za kruh.

¹³ Krtača.

¹⁴ "Kajkavščina je po svoji osnovi slovensko narečje, ki je zaradi vpliva političnih in kulturnih okoliščin prevzela in še prevzema štokavske črte... Vir: Fran Ramovš – Narodna enciklopedija.

razumnem panonskem narečju, to je v slovenskem – Središkem govoru, ki pa že ima kar nekaj elementov knjižne slovenščine¹⁵. Da je bil Središki govor (narečje – to so jezikoslovci pozneje prekvalificirali v Središki govor) nekaj posebnega, je ugotovil ob koncu 19. stoletja, sto let po Modrinjakovem literarnem poskusu, eminentni središki rojak, pedagog, univerzitetni profesor, literat in psiholog, Karl Ozvald. Njegova doktorska disertacija, *Fonetični, morfološki in akcentološki oris središkega narečja*, nam to nesporno potrjuje (glej Greenbergovo objavo Ozvaldovega Središkega besednjaka, Spletni vir: https://researchgate.net/.../29441743_slovarcek_srediskega_govora_naosnovi...). Pri poizvedovanju, kako je danes s Središkim govorom, sem dobil odgovor, kateri je povsem v duhu časa. To je, da se Središčani nimajo za Prleke (čeprav spadajo v vzhodnoprleško narečje), njihovo današnje delovanje je v smislu razvoja jezika (svoje je naredila šola in migracije), vendar so še vedno prepoznavni po svojih vokalizmih, zatezovanju in naglaševanju zlogov (nekateri jim pripisujejo vpliv hrvaščine, kar pa ne vzdrži kritične presoje, saj se je v Središču najdlje obdržal panonski govor, kar v današnjem smislu reflektira kot endem panonske slovenščine).¹⁶

Bezjaški (Kajkavski pisatelji)¹⁷ so od 16. pa do srede 19. stoletja imenovali svojo deželo »slovenski orsag« in svoj jezik »slovenski«. Velik slovenski jezikoslovec Franc Miklošič piše sredi 19. stoletja v svojem delu *Vergleichende lauthere der slavischen sprachen* (Dunaj 1852), da stanujejo v varaždinski, križevski in zagrebški županiji kajkavski Slovenci, Kajkavci ali Bezjaki. Njihovi predniki so se v 16. in 17. stoletju še povsem zavedali svojega slovenstva, v 19. stoletju pa se imenujejo Hrvati po deželi, v kateri živijo.

Še ostrejši od Miklošiča je bil njegov učitelj Jernej Kopitar, ki prebivalce zgodovinske Slovenije, kasneje pa tako imenovane »provincionalne ali civilne Hrvate« imenuje kar Lažihrvati. Utemeljeval je, da Kajkavci sodijo v slovensko etnično skupino, tako v jezikovnem kot tudi zgodovinskem smislu. Stališče je razvil iz svoje karantansko-panonske teorije, ki jo je jezikovno, zgodovinsko-pravno, kulturnotradicijsko in duhovno utemeljil. Pri tem pa se je zavedal, da je bilo staroselsko prebivalstvo nekdanje Slovenije pravzaprav slovensko. Zagovarjal je stališče o pravi Hrvaški, ki se je nahajala južno od Kolpe in Save.

¹⁵ Amico Cvetko, Elegija, Škorjanec in pevec, Molitva na Božico Slovensko ...

¹⁶ Franc Krnjak, Iz preteklosti vzhodnoprleškega konca, 2014.

¹⁷ Vramec, Pergošič, Bučič, Škrinjarič, Belostenec, Petretič, Habdelič ... (Jakob Sket, Slovenska slovstvena čitanka, 1914).

Oba slovenska jezikoslovca, Kopitar in Miklošič, si svojih trditev nista izmislila. Te namreč slonijo na trdnih temeljih oziroma znanstvenem jezikoslovju v najtesnejši povezavi z zgodovinskimi viri. Kopitar je oblikoval svojo Karantansko-panonsko teorijo, Miklošič pa jo je nadgradil in pravzaprav postavil »Slovensko teorijo«. Obe teoriji temeljita na obravnavi obdobja med 6. stoletjem, ko so se v pisnih virih množično pojavile omembe Slovenov, in 9. stoletjem, ko so bile napisane prve slovenske knjige. K temu sta pripomogla oznanjevalca katoliške vere Ciril in Metod, katera je v naše kraje napotil rimski papež Hadrijan II. Papež Janez VIII. je ustoličil slovenščino kot enega izmed štirih jezikov (slovenski, starogrški, latinski in hebrejski), priznanih v rimski katoliški cerkvi, kjer se je v slovenskem jeziku izvajal liturgični obred¹⁸. Tako Kopitar kot Miklošič sta zagovarjala mnenje, da smo bili Slovenci že v prvi polovici 1. tisočletja izoblikovani kot poseben narod, ki so ga s svojim prihodom v naše kraje na polovico razdelili najprej Hrvati in Srbi, ki naj bi sodili k plemenom Antov. Če primerjamo mnenje Kopitarja in Miklošiča s stališči hrvaških zgodovinarjev, lahko ugotovimo, da so tudi Hrvati podobnega mnenja, vsaj kar zadeva prihod Hrvatov v Panonijo in Dalmacijo in s tem podreditev tamkajšnjih Slovenov. Hrvaški zgodovinarji preprosto pohrvatijo vse, kar je v znanih virih slovenskega. Če bi se slovenski zgodovinarji postavili na stran znanosti in argumentov v pisnih virih, se kaj takega ne bi zgodilo. V 20. stoletju se je zgodila katastrofa s strani »režimskih« zgodovinarjev glede stališča do slovenščine. V 19. stoletju so (po Kopitarju in Miklošiču) pravzaprav vsi slovenski jezikoslovci zagovarjali stališče, da so Kajkavci ali Bezjaki Slovenci.

Pomembno je stališče profesorja Josipa Šumana in Franca Simoniča, soavtorja Knjige Slovenci, ki je izšla leta 1881 na Dunaju v nemškem jeziku (prevedena v slovenščino leta 2011 pri založbi Amaletti). V tej knjigi se uporablja ustaljen pojem »Hrvaški Slovenci« in v tej zvezi znanstvena trditev, da »govorica, ki je v rabi v tako imenovani civilni Hrvaški, v županijah Zagreb, Varaždin, Križ, s strani danes največjega poznavalca slovenskih jezikov, Miklošiča, šteje k slovenskemu jeziku«.

Prav tako znanstveno prisoja staro slovstvo panonskih Slovencev, »kajkavščino«, k slovenskemu jeziku, narodnost njenih avtorjev pa k Slovincem. Knjiga Slovenci je ob izidu vzbudila oster odziv pri Hrvatih, ki niso skoparili z napadi na njene avtorje, predvsem pa na Franca Miklošiča, ki so ga

¹⁸ Papež Janez VII. Solunskemu bratu, Metodu, obnovil privilegij, da sme uporabljati pri božji službi slovenski jezik.

imeli za idejnega vodjo teorije o hrvaških Slovencih. Zato je upravičeno sklepati, da se je od takrat naprej slovenska zgodovinska stroka odpovedala Kopitarjevi Karantansko-panonski in Miklošičevi Slovenski teoriji.

Profesor Josip Šuman je v knjigi *Slovenci* v poglavjih *Pokristjanjenje Slovencev* ter *Slovenski jezik* in njegova zgodovina zapisal več zelo pomembnih trditev:

»Med vsemi živimi jeziki je stari slovenščini najbližji slovenski jezik, saj so tudi deli slovenskega naroda neposredni potomci Slovencev, v katerih jeziku so bili zapisani staroslovanski spomeniki¹⁹.«

»Slovenski jezik so zapisali že v devetem stoletju, in sicer z glagolico in cirilico, pa tudi z latinico²⁰.«

Šuman niti malo ne dvomi o tem, da med prebivalci Panonije 9. stoletja in med današnjimi Slovenci ne gre za kontinuiteto. Ta kontinuiteta obstaja vsaj pri današnjih vzhodnih Slovencih. To tezo potrjuje s temi stavki:

Po tem pogledu so madžarski, hrvaški in Slovenci vzhodne Štajerske neposredni potomci tistih Slovenov, v katerih jeziku so spisane bogoslužne knjige svetega Cirila in Metoda. Nič manj k temu deblu ne pripadajo Slovaki, katerih jezik se je danes sicer približal češčini.²¹ To je temelj staroslovenske hipoteze.

Slovenci so tedaj prebivali na mnogo obsežnejšem področju kot danes in so naseljevali ozemlje med rekami Drava, Donava, Sava in Kolpa.

Šuman razlaga:

»Glede pisnega jezika pa lahko rečemo, da Slovenci po Štajerskem, Koroškem, Krajskem in Primorskem z njim ohranjajo svojo skupno pripadnost ter jim že od Trubarja služi kot knjižni in pisni jezik; madžarski Slovenci imajo svojo lastno knjižno pisavo in pravopis; hrvaški Slovenci, ki jih Hrvati imenujejo »kajkavci« zaradi vprašalnika »kaj«, ki jo Srbi in Hrvati izgovarjajo »što« in se zato imenujejo »štokavci«, ti hrvaški Slovenci so se torej od leta 1836 v pisnem jeziku združili z drugimi Hrvati; pred tem časom so imeli svoj pisni jezik in v njem zapisano nezanemarljivo slovensko leposlovje.«²²

¹⁹ J. Šuman, *Slovenci*, str. 103–115.

²⁰ Isto.

²¹ Isto

²² Isto

Slovstveni zgodovinar Franc Simonič pa je takole zapisal razlike med narodnostmi:

»Naposled moramo, četudi zelo na kratko, za dopolnitev slike o književnih prizadevanjih celotnega slovenskega rodu orisati še samostojen razvoj književnosti Slovencev na Hrvaškem in v Medmurju. Na splošno se ta književnost po deželi, kjer so jo gojili, označuje kot hrvaška kajkavščina. Vprašalnico »kaj« pa kot obče znano narodno merilo naproti srbohrvaškem »što« in »ča« štokavščine in čakavščine prepusti Slovincem. Jurij Dalmatin je te Slovence v 16. stoletju označil za »Bezjake«, kakor njih in njihovo deželo (Bezjaško) še danes imenujejo štajerski Slovenci. Ta, prav tako s protestantizmom začeta in do ilirizma v tridesetih letih našega stoletja trajajoča književnost ima kot izumrli kulturni pojav le še jezikovno vrednost, ki pa je tem večja, saj se zdi, da je ta veja najbolj varna pred vplivi evropskih kulturnih jezikov, saj jo razen severnega madžarskega področja v vseh smereh obkrožajo sami slovenski sosedi«. ²³

Knjiga Slovenci je med Hrvati, kot je že omenjeno, vzbudila precej izrazito negativnih, v nekaterih delih celo šovinističnih odzivov, ki postavljajo na laž idealizirano sliko o slovensko-hrvaškem zgodovinskem prijateljstvu. Ta dejstva so posebej zanimiva zato, ker se precej podobni politični odnosi kažejo tudi dandanes.

Toliko za lažje razumevanje okolja i časa, v katerem se je rodil, rasel in ustvarjal Štefan Modrinjak.

4 DELO ŠTEFANA MODRINJAKA

V Modrinjakovi pesniški liriki se pojavljata sreča in resnica. Bil je pod vplivom takratnih družbenopolitičnih dogajanj, ki so se izrazile v francoski revoluciji (1789). Vzrok, da se je napotil v takšno smer, je bil občutek prisiljenosti v poklicu in nezadovoljstvo nad življenjsko vsebino. V svojih pesmih poudarja stanovsko nezadovoljstvo. V avtobiografskih besedilih prinaša razlago za to nejevoljo in v njih omenja trpljenje, odtujenost od ljudi, poigrava se z mislijo na smrt in solze. Vse to izraža njegov življenjski položaj. Želja po radosti je bila njegova notranja svoboda, ki si jo je dovolil. Njegov namen je bil postati svoboden, močnejši in da mu bo misel, strast in izraz takšni, kakršen je sam v svoji notranjosti. Modrinjak je iskren v svojem naporu, da se približa resnici o

²³ Slovenci (Die Slovenen), Slovenska književnost, Franc Simonič, str. 150.

svetu in človeku. Z iskanjem ideala so se pesniku vračale ustvarjalne moči, iz katerih je rasla njegova vse bolj rastoča umetniška popolnost (**Pesem o nevolnem siromaku**).

Drage sestre, dragi brati,
nekaj vam zapeti čem,
bo se vredno čudovati
nad toj pesmoj vsem ludem:
ona v sebi zadržava,
kaj dijak si vse skušava,
o nevolen²⁴ siromak. (prva kitica)

Modrinjaka prevzema kipenje narave, ki se spreminja in mu je nadrejena. Njegov stanovski položaj mu ne dovoljuje osebnega uživanja in vplivanja na njen tok, zato je njegova erotična poezija pretresljiva lirična tožba. V **Elegiji** izraža individualen upor, ki izraža voljo rušenja načela celibata. Svojo strast je primerjal z naravo in erotiko ter prišel do sklepa, da je Bog postavil trditev, ki jo je človek prepovedal. Modrinjaku ni več pomembna ideja dolžnosti, zato jo je zamenjal za idejo pravice. Razkol med naravnim v človeku in družbenimi pravili je rojeval huda nasprotja.

Bog je meni dal čutljivost,
on je s(t)varnik mojih želj,
Pavel veli, da ljubivost
ne bi zadržati smel.
Vendar človik se podstopi
tisto pripovedovati,
na kaj me natura vpoti
no kaj vera me vuči. (četrtita kitica)

Pesnik je sledil lastni misli in bil zvest svojemu čustvu. Pri vsem tem gre za uveljavljanje čustva v sreči, za hotenje po delovanju in vključevanju razlage veselja ter njegovih pojavov. Resnica je prinašala slast sreče. Modrinjakova sreča je bila sicer individualistična in je izhajala iz njegove

²⁴ Stiska, nesreča, težava.

duševne bolečine. Očitno je zavrgel pojem greha in človeku svetoval, naj uživa radosti življenja. To se potrjuje v pesmi **Od protuletja**, kjer se v njej narava, ki jo pesnik opisuje, spreminja v izvir radosti, ki je pesniku pomenila uresničitev višjega življenja.

Radost gene²⁵ vsako vtico,
da se veseli,
z šume²⁶ čujem kukavico,
kak se brž deni:
po zraki škrjanec leče,
hitro s perotmi prheče²⁷,
sonce pozdravi. (peta kitica)

Erotična pesnitev **Priprava od goloba** vnaša opojnost pesimističnega občutja. To je zgodba o golobjem paru, ki preneha živeti zaradi samote in zvestobe (parabolični motiv Romea in Julije), ki vsiljuje boleče občutje minljivosti. Zakon minljivosti opravlja uničujoče delo, ne da bi se oziral na človekove radosti ali bolečine, na njegova dobra ali slaba dela, na bogastvo ali revščino.

Golob tožen, ves prestrašen
žalosten sedi,
s tugom²⁸ zgube je opašen²⁹,
suzasto gleda;
suzne oči
gor zdigava,
vu dne, v noči
si zdihava,
gjezda ne gradi. (peta kitica)

²⁵ pomakniti

²⁶ gozd

²⁷ prhutati

²⁸ žalost

²⁹ prevzet, povezan

Po Modrinjaku človek mineva, ne da bi spoznal, kakšno mesto zavzema v življenju in da se ne zaveda meja časa, ki mu je v naprej določen. Za kar je človek časovno prikrajšan, naj izgubljeno nadomesti z intenzivnostjo. Posledično temu je pesnik napisal čutno razživelno in strastno **Popevko** **vu listu poslano**, v kateri se odraža, da je pravo uživanje življenja ljubezen in da je življenje brez ljubezni senca brez svetlobe.

Ljubeč vsaki sad občuti,
ljubeč cvete vsaki cvet;
keri čisto ljubav čuti,
tisti prav si vživa svet.
Oh, kak sladko veselenje
so ljublive radosti,
ja, prez ljubavi življenje
senca je prez svetlosti! (druga kitica)

Modrinjak si je vzel pravico do erosa in minevanja ter v svoji liriki tudi izrazito poudarjal domoljubje. Domoljubje razkriva zlasti v pesmi **Molitva za božico Slovenko** (1810) in pesmi **Amico Cvetko** (1813). Domoljubje je Modrinjaka prevzelo že v članstvu v svetourbanski akademiji, ko se je srečeval z J. Primcem. Obe omenjeni pesmi sta skupaj z Vodnikovo **Ilirijo oživljeno**, v katerih je poudarjeno, da se domoljubje tiče vsega naroda. Modrinjak je postal občutljiv na vsako negativno mnenje v zvezi krivic, ki se godijo Slovincem in odrekanju družbenih in političnih priznanj. **Molitva za božico Slovenko** opisuje ponos nekoč velike moči in neodvisnosti Slovencev, ter se toži zaradi sedanjega položaja, ko je narod izpostavljen tujemu političnemu nasilju. Pesnik poziva k narodni zavesti, ki se je v tistem času pojavljal vsepovsod ter pozival v družbeni in politični preporod.

Ljudstvo se je odvadilo
več tebe poštvovati³⁰,
tak da je že pozabilo

³⁰ spoštovati

tvo slavno ime zvati³¹.
Pri nas zdaj vekši³² čast cigan
ima kak ti al otec Pan³³ –
je ne to tebi na špot³⁴? (osemnajsta kitica)

V pesmi **Amico Cvetko** pa opisuje, kako se Slovenci predamo usodi, ne da bi se temu zoperstavili in na ta način ohranili svoj nacionalni ponos.

Zadji človik je na sveti,
ki svoj rod za nič drži;
zapstoj so mu rožni cveti,
njemu nikaj³⁵ ne diši. (prva kitica)

Erjav kakti Judaš bodi,
naj te pes za plotom je –
med Slovence naj ne hodi,
ki je prav Slovenec ne. (tretja kitica)

Modrinjak se v svojih pesmih neposredno izraža o življenjskih prigodah, kjer opisuje ljubezen, domovino in življenjsko okolje. V svoji liriki prepleta vse tri omenjene prvine. V njih omenja pravico narave, odklonitev nasilja in njihovo onemogočeno udejanjanje.

V pesmi **Popevka pri vinskih bratvi** (1812 leta jo je poslal Primcu v Ljubljano) izraža optimizem in navezanost na Slovensko deželo. To je hvalnica vinu, Slovencem, Slovenskim goricam in njegovi domovini. Refrenska kitica nekoliko vsebinsko spominja na prvo kitico Prešernove Zdravljice. Na osnovi te primerjave Modrinjaka imenujemo štajerski Prešeren.

³¹ klicati, imenovati

³² večji

³³ Zevs, najvišji bog, vrhovno božanstvo

³⁴ posmeh, sramota

³⁵ nič

Naj cvete slovenski orsag³⁶,
gde vino nam rodi;
v njem zemlja, sunce, rosa, zrak
trsji dobro godi.
Tak sladko vino kakti med
v goricah se zori,
katero Slovencom ide v tek,
srčno žalost mori. (prva Modrinjakova kitica)

Spet trte so rodile
prijatli, vince nam sladkó,
ki nam oživlja žile,
srcé razjásni in oko,
ki utopi
vse skrbi,
v potrlih prsih up budi!(prva kitica Prešernove Zdravljice)

Del pesmi, za katere je jemal tematiko iz okolja, v katerem je živel, se nanaša na kmečko življenje in dogodk,e povezane na ljudi, ki so ga obdajali. Bil je zelo dober opazovalec in ocenjevalec ljudi, umeščenih v vaško okolje in na njihove medsebojne odnose ter njihov socialni položaj. V pesmi **Popevka fašenska za deklina** opisuje minljivost ženske lepote.

Zato, dok si fletna³⁷
no za to deklič,
bodi le spametna,
stara boš zanič.
Če maš vuglednike³⁸,
te ne bodi štolc³⁹,
drugač boš na veke

³⁶ država, dežela

³⁷ čeden, ljubek

³⁸ snubec

³⁹ ponosen, visok, ošaben

k špoti⁴⁰ stari norc. (peta, zadnja kitica)

Že naslovi pesmi **Tožna pesem ene deklina**, **Razgovor med starim možom ino med Nežikoj**, **Mož toži prijatelji svojo ženo**, **Žena toži prijateljici svega moža**, **Punca zeta toži**, **Popevka od pet pijanih bab**, **Prepir med starim možem in mlado ženo** kažejo na to, kakšno je bilo tedaj življenje. Razkrivajo odnos med moškimi in žensko, odnos mladih do starih, odnos ljudi do okolja. Iz teh pesmi se ponuja zaključek, ki slika, kakšen je bil vpliv omame vina na ljudi in na njihove medsebojne odnose.

M. Gde prodajo vino žgano,

tam je tebi mesto znano,

taj ti ando⁴¹ govoriš,

oh, ti moj prežmetni⁴² križ.

Ž. Križ mi žmekše⁴³ nemre⁴⁴ biti,

nego tebe več ljubiti,

bolša bila bi mi smrt

kak te ljubiti, stari hrt. (tretja in četrta kitica pesmi **Prepir med starim možem in mlado ženo**)

V pesmih **Evangeliumska pesem na dvanajsto nedelo po finkusti**, **Cantilena passionis domini**, **Popevka božična** in **Druga božična od ofra**, vključujejo verske elemente v življenju ljudi in njihovo dožemanje vere, povezane z verskimi prazniki in verskimi običaji. Modrinjak jih podaja na svojstveno njegovem načinu, v katerem se izraža ljudsko izročilo.

Ančika pijana

po jajca leti,

Marinka purana

⁴⁰ posmeh, porog, sramota

⁴¹ torej

⁴² pretežek

⁴³ težji

⁴⁴ ne morem

že dolgo redi;

rake inu ribe

dobimo z lentibe⁴⁵

to malomu Ježuši dobro diši. (Popevka božična, dvanajsta kitica)

Edina pesem, ki je bila objavljena v času Modrinjakovega življenja je bila **Popevka od petih pijanih bab** 1807 v prekmurski knjigi *Staršinstvo in zvačinstvo*. Pa še v tem primeru ni bil naveden kot avtor. Šele leta 1845 je Stanko Vraz v svoji zbirki *Gusle i tambura* objavil pesem **Amico Cvetko** in prevod **Fabule**, ki je bila objavljena 1850 v zbirki *Cvetju slovenskiga pesništva* (pripravil Ivan Macun). V zbirki *Jadranski Slavjan* je bila prav tako leta 1850 objavljena Modrinjakova pesem **Škorjanec pevec** in **Priповest od goloba**. **Popevka od petih pijanih bab** je bila ponovno objavljena 1882 v *Kresu*, kjer je bila predstavljena kot prekmurska ljudska. **Popevka pri vinski bratvi**, ki jo je Jožef Pajk objavil v knjigi *Leopold Volkmer, veseli pevec Slovenskih goric* (1885). 1904 je bila pesem **Molitva na božico Slovenko** objavljena v *Zborniku Slovenske Matice*. Modrinjak je bil prvič omenjen kot pesnik v antologiji slovenskega pesništva šele leta 1970 v zbirki *Živi Orfej*, ki so jo uredili: Jože Kastelic, Drago Šega in Cene Vipotnik. V tej zbirki sta bili objavljeni pesmi **Pesmi in Škrjanec in pevec**.

V vseh Modrinjakovih pesmih se pesnik izraža v vzhodnoštajerskem narečju, ki se je takrat uporabljalo na področju okolice Ormoža, saj ni imel nobenega drugega ustreznega črkopisa. Vse njegove pesmi so bile zato pisane nesistematično in instinktivno s primesmi bezjaščine (panonske slovenščine). To pa je bila posledica šolanja v varaždinski učni dobi. Iz Modrinjakove lirike ugotavljamo, da gre za pesnika s samosvojim izrazito duhovnim izročilom. V svojem delu se kaže kot nadaljevalec štajerskega popevkarskega izročila, s katerim razčlenjuje jožefinske ideologije. V besedilih se dotika družbene problematike in dramatike resničnega življenja. Pesmi imajo zgolj kulturnozgodovinsko vrednost. Modrinjakova ljubezenska in domoljubna tematika močno prerašča njegovo sodobno povprečje.

⁴⁵ pristan, zajezena voda (prl. zajza).

Valentina Vodnika so literarni zgodovinarji uvrstili za osrednjo pesniško osebnost. To oceno je pridobil, saj je ustvarjal v jeziku, ki je postal zaradi jezikovnega razvoja osrednji jezik Slovencev. V primerjavi z Modrinjakom je po ustvarjalni moči in tematikah, katere je opisoval, skromnejši. Vodnik je bil pač mestni človek, Modrinjak pa človek podeželja, ki ga je uničevala vaška ozkost, a je kljub temu ustvarjalni dar, ki je bil za tisti čas nadpovprečen. Modrinjak je izražal težnjo po resnici in sreči. Ocenjuje se, da je Modrinjakovo delo bolj raznoliko in obsežnejše kot Vodnikovo. Tudi v tem primeru je štajerski Prešeren v slovenskem literarnem prostoru zavzel vlogo zapostavljenega pesnika.

Modrinjaka je v Slovenskem bibliografskem leksikonu (Ljubljana 1926) opredelil kot »narodnega buditelja in pesnika« Janko Glazer.

5 INTERVJU

Intervjuval sem gospoda Franca Krnjaka, publicista in priložnostnega zbiratelja ljudskega izročila. Rodil se je leta 1951 v Središču ob Dravi. Je avtor zgodovinskih, etnoloških in leposlovnih del, ki jih je objavljaval v celjski *Zgodovinci za vse*, ljutomerskih *Zgodovinskih listih*, zborniku *Ormož skozi stoletja*, reviji *Lovec in Ptičarji*, največ pa v domačih *Zgodovinskih zapisih*. Spisal je spominsko brošuro o središki godbi *Da capo al – simile*, etnološki zbornik *O ljudskih grbih in še kaj...* (2013), zbornik *Iz preteklosti vzhodnoprleškega konca*, je pa tudi soavtor *Kronike Središča ob Dravi* (2011).

Je organizator, udeleženec in sodelavec mnogih simpozijev in odkritij spominskih plošč pomembnim Prlekom, npr. Francu Kovačiču, Štefanu Modrinjaku, Ivanu Dečku, Štefanu Kočevarju, Stanku Vrazu, Janku Lešničarju, Karlu Ozvaldu in drugim.

Intervju:

Sem Franc Krnjak, Središčan, torej rojak, skoraj sosed takratnemu štajerskemu pesniku in duhovniku Štefanu Modrinjaku.

Prosim, če nam lahko predstavite, od kod Vaše zanimanje za Štefana Modrinjaka in za njegovo delo. Kakšna je Vaša povezanost z njim?

S pesnikom Modrinjakom sem se "srečal" zelo zgodaj, že v otroški dobi. Mislim, da še nisem zašel v osnovno šolo. Pri tem sem se spomnil zanimive zgodbe z domačega ognjišča, ko je nemški okupator, takoj po vdoru v Središče, objavil po občinskem slugi razglas, o zasegu vseh slovenskih knjig. Med njimi bi naj bila tudi naša, Kovačičeva monografija... Vendar s tem ni bilo nič, kajti mama in njena ostarela teta sta skrili to, tako iskano, knjigo.

Ob listanju Kovačičeve monografije o Središki župniji, iz leta 1910 me je pritegnila čezstranska slika, otroškim očem prikazana ženska. Obrazni izraz je bil robusten, vendar z dolgimi lasmi. Moja domišljija mi je povsem drugače delovala vse dotlej, dokler nisem obvladal osnovnih pismenk, s katerimi sem razvozlal to zanimivo fotografijo. Toda njegovih pesmi nisem nikjer našel. Željan sem jih bil, kajti v monografiji je bilo zapisano, da so Modrinjakove pesmi večina erotične in ne sodijo v javnost. Vseeno je Modrinjak naredil na mene globok vtis, kateri se je še poglobil, v zreli fantovski dobi, ob njegovi 200-letnici rojstva.

Ali njegovo delo kako vpliva (je vplivalo) na Vas, na vaše delo – poklicno ali v prostem času?

Modrinjak me je spremljal vseskozi, tako ali drugače. Njegova Popevka pri Vinski bratvi ali Amico Cvetkoni, me je včasih razsveseljevala ob rujnem bolfečanu, v deklamaturi, spoštovanega tržana, pranečaka in ilirca, Slomškovega profesorja, Ivana Herga.

Ali se v Vašem rodnem kraju med ljudmi kaže zanimanje za življenje in delo Štefana Modrinjaka? Kako dobro ga ljudje, po vašem mnenju, poznajo?

Modrinjak je dobil v svojem rojstnem trgu "trški pečat", ob njegovi 200-letnici rojstva, to je davnega leta 1974. Za to priložnost je bila prirejena lepa proslava, kajti to leto so izšle, pri mariborski Založbi Obzorja, njegove pesmi, s podrobnim življenjepisom in literarnozgodovinsko

analizo njegovega dela. Avtorja, prof. Stanko Kotnik in dr. Jože Pogačnik, sta se potrudila, da je Štefan Modrinjak dobil v slovenski literarni zgodovini svoje mesto, ki mu pripada. "Posledica" Modrinjakove proslave je bila, čez tri leta, ko je starodavni trg Središče dobil poimenovanje ulic, med katerimi nosi ime tudi po Vodnikovem, Kopitarjevem in Prešernovem sodobniku, Štefanu Modrinjaku!

Pišete knjigo Središki zbornik. Zakaj ste se odločili za pisanje te knjige?

Nekako v podzavesti sem si želel, da bi zapisal in napisal nadaljevanje Kovačičeve središke Kronike. Najprej sem sramežljivo zbiral gradivo – ustna izročila. Ko pa smo dobili svojo državo, je bila tudi zgodovina, kot veda dostopna širšim množicam, če se izrazim z retoriko bivših oblastnikov, saj so takrat zgodovino lahko pisali samo za to poklicani. Naenkrat ni bilo več težav dobiti teh ali onih podatkov, skratka v smislu liberalizacije dostopnosti arhivskih virov je moj "tihi projekt" zaživel. Prve prispevke sem začel objavljati v periodičnem tisku Zgodovinskega društva Ormož in Ljutomer. Nekaj tudi v celjski Zgodovini itd. Po izidu prve knjižice z naslovom O ljudskih grbih in še kaj je izšel še zajeten zbornik, z naslovom Iz preteklosti vzhodnoprleškega konca. Nekaj dobrih projektov pa je še v predalih.

Pri mojem delu sem imel veliko srečo, da sem osebno spoznal velike slovenske zgodovinarske avtoritete. Akademik, prof. dr. Vasilij Melik je bil moj navdih in prijatelj, prav tako žal pokojna, moj dober prijatelj, prof. dr. Janez Cvirn in Branko Goropevšek, pa prof. dr. Stane Granda, dr. Ivan Rihtarič, prof. Viktor Vrbnjak, arhivski svetnik Ivan Fras, dr. Miran Puconja, dr. prof. Zvonka Zupanič Slavec, dr. med., geograf, prof. dr. Zvone Bratun, in drugi.

Ali menite, da je Modrinjakovo delo dobilo zadostno pozornost v slovenski javnosti?

Splošno je znano, da smo Slovenci sami sebi mačeha. Nič ni drugače s Štefanom Modrinjakom. Ko se pogovarjam z mnogimi znanci, od Obale do panonske ravnice, jih bore malo pozna tega prleškega poeta. Mogoče domača osnovna šola (to bi moral preveriti) goji spomin na domačega pesnika. V pesnikovem rojstnem kraju pa je v njegov spomin poimenovana ulica. Močno upam, da vsaj ti, ki stanujejo v njej, vedo o človeku, poetu, ki je živel, in preminil v času, ko je na duri že močno trkala romantika.

Ali v vašem kraju obstaja kakšna zanimiva zgodba o Štefanu Modrinjaku?

Da bi se o kakšni zgodbi razpravljalo v trgu, nisem zasledil. Še posebej ne v moji mladosti. Takrat so bile pomembnejše razprave iz polpretekle zgodovine. Imel sem občutek, da o Modrinjaku v tistem času ni bilo primerno diskutirati, saj je bil duhovnik. Ko sem na pobudo pesnika in duhovnika dr. Stanka Janežiča napisal kratek uvod v Zbornik z naslovom Štefan Modrinjak & Franc Kolenc (izšel 2003 pri Slomškovi založbi v Mariboru), sem se malo "poigral" z dostopnimi podatki o pesniku Modrinjaku. V veliko pomoč pri tem mi je bila pesnikova daljnja sorodnica, Zora Šprager Modrinjak.

Modrinjakovo predzadnje službovanje je bila župnija Sv. Tomaža pri Ormožu. Tam si je Modrinjak, z umnim gospodarjenjem pridobil lepo finančno podlago, ki mu je še kako prišla prav, ko je bil premeščen v župnijo Sv. Miklavža pri Ormožu. Kot skrben in delaven človek je bil dobro zapisan pri sekavskem škofu, vse dokler ga niso tožili pri škofu, da živi razvratno življenje. Frejgajstovstvo mu je bilo položeno v zibko, zato ni mogel iz svoje kože – živel je življenje svobodnjaka, ob težaškem delu pa je pil prelesti človeških slabosti...

Večkrat je potarnal, ko si je ogledoval propadajoča gospodarska poslopja in zanemarjeno cerkev, "da kaj sva si s Tomašekom prišparala, to sma z Miklašekom zapravila". Namreč od Sv. Tomaža je prišel Modrinjak na novo faro s polno denarnico.

Zanimiv dogodek se je dogodil v Središču, na velikem narodnem taboru, leta 1881, v čast Štefanu Modrinjaku. Slavnostni govornik je bil "gromovniški" Božidar Raič. Nasprotniki tabora, Nemci in nemčurji, so pripravili boleče presenečenje. Ponoči so mu na govorniški oder nastavili od spodaj zabiti žebelj, ki je bil zakamufliran z že pripravljenim smrekovim okrasjem. Raič, znan kot ognjevit govornik, je začel govor z gromkim glasom. Artikulacijo je podpiral z močnimi rokami ob govorniški oder. Dalje si pa lahko mislite ... z drugo roko je segel v žep, po robec, med govorom si ovil poškodovano roko in s patetičnim glasom dejal: "Bog se je dotaknul Štajerske zemlje, da je rodila takšne ljudi, kot je Štefan Modrinjak"!

6 DRUŽBENA ODGOVORNOST

Z raziskovalno nalogo sem predvsem hotel obuditi Modrinjakova dela iz pozabe. Čutim odgovornost, da se mlajše generacije srečamo tudi z avtorji, ki so nam manj znani ali neznani in s katerimi se ne srečamo pri rednih urah pouka. Upam, da bo ta naloga pripomogla k posvečanju ne samo širše znanim pesnikom, ki so pisali v knjižnem jeziku, temveč tudi pesnikom, ki so pisali v narečjih (kot je tudi Štefan Modrinjak). Sem mnenja, da bi morali na narečja gledati kot na dodano vrednost družbi in jim zato tudi priznati znatno mesto v bogati slovenski književnosti.

7 ZAKLJUČEK

Štefan Modrinjak ima za Slovence vsaj toliko primerljivo vrednost kot marsikateri bolj znan ustvarjalec. Potrjujem svojo prvo hipotezo, da je med ljudmi zelo slabo poznan. Lahko rečem, da ga mladi takorekoč ne poznajo. Svojo drugo hipotezo delno potrjujem, saj je Modrinjakovo ustvarjanje dejansko veliko, a žal je njegova zapuščina v veliki meri neohranjena.

8 VIRI IN LITERATURA

Stanko KOTNIK, dr. Jože POGAČNINK, 1974: *Štefan Modrinjak*. Maribor: Založba Obzorja.

Franc KRNJAK, 2014: *Iz preteklosti vzhodnoprleškega konca*.

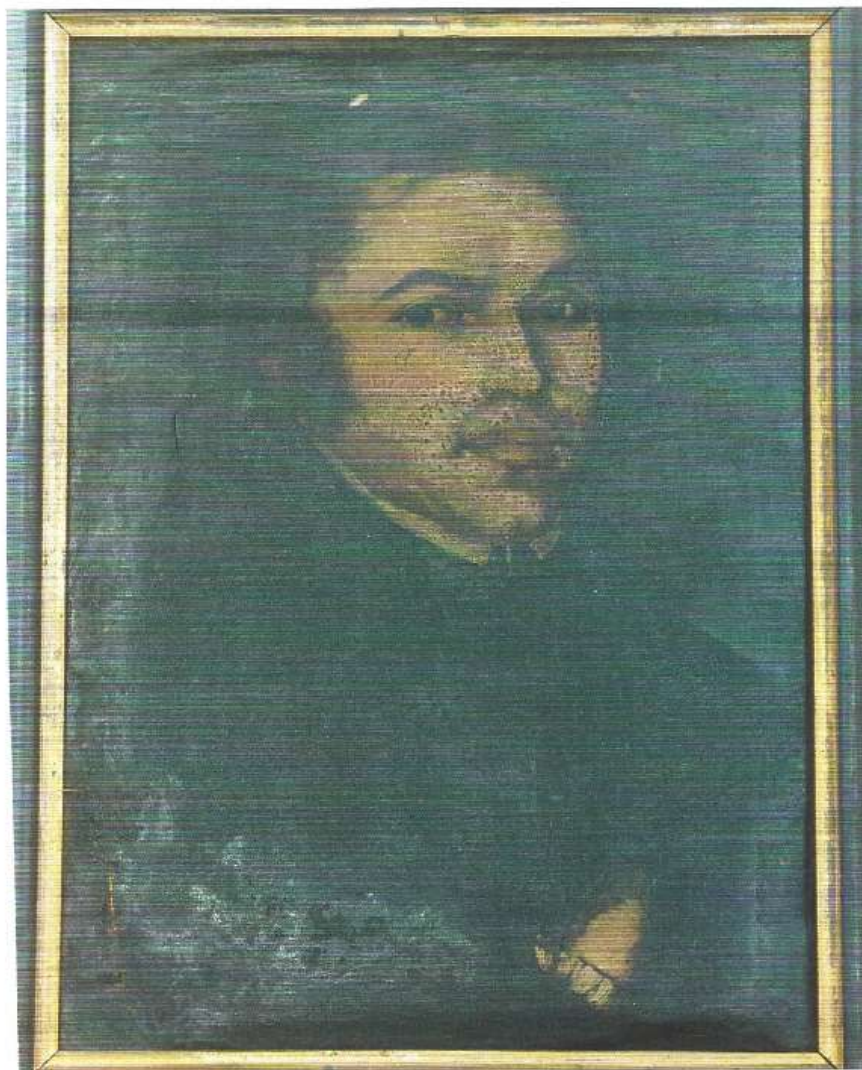
Andrej ŠIŠKO, 2014: *Anton Vramec in Slovenci*. Maribor: Lipa.

Josip ŠUMAN, 2011: *Slovenci (die Slovenen)*. Ljubljana: Založba Amalietti.

Štefan Modrinjak in Franc Kolenc – spominski zbornik. Ur. Stanko Janežič, Maribor: Slomškova založba, 2003.

Zapis Nekaj o kajkavskem narečju, Franc Krnjak.

Zapisi Zore Modrinjak Šprager (1997).

Kopija fotografije portreta Štefana Modrinjaka (originalna slika je olje na platno), ki jo je dobila Zora Modrinjak Šprager z Nove Zelandije, Wellingtona s posredovanjem Inge Modrinjak Mariazell 19. 8. 1993. Slika in okvir slike prikazujeta slabo stanje originalnega platna. ⁴⁶

⁴⁶ Iz osebne arhiva F. Krnjaka.